

ԱԿՕՍ

Թ Ի Ի 9 4 3 • 3 0 Մ Ա Յ Ի Ս 2 0 1 4

Ս. Երրորդուլթեան անհետ ղառի մեղադրեալները՝ անպարտ...

Պայուսի Սուրբ Երրորդուլթեան եկեղեցին խթանալու շարժումներն ունեցող Հաստատութիւններէն մէկն է: Այդ պատճառաւ ալ այս եկեղեցոյ վարչութեան շուրջ գալթալու թիւերու, զեղծարարութիւններու պատմութիւնն ալ վերածուած է աւանդութեան: Մօտ 30 տարի է ի վեր նոյն խմբակի վարչութեան ձեռքը մնացած թաղական խորհուրդը ընտրութիւններու ժամանակ ամէն միջոցի կը դիմէ իր դիրքը պահելու համար: 6 Փետրուար 2011-ին կայացող վերջին ընտրութիւններէն ետք ալ թաղականութիւնը անհետախուզուած քայլի մը դիմելով դատ բացաւ 604 ընտրողներու դէմ, բողոքագրին մէջ նշելով, որ մեղադրեալները թաղի բնակիչներ չեն, ուստի ապօրէն է իրենց բուհարկութիւնը: Իսկոյն հակահարուած մը եկաւ, այս անգամ մեղադրուած ճակատէն, պատճառարանելով թէ ներքաշակ ստեղծուած Արթիկ Հարապետան ընտրուած թաղականներէն չորս անձեր ալ թաղի բնակիչ չեն: Այս իրողութեան Հաստատութիւնն ետք դատ բացուեցաւ նաեւ, այդ չորսին դէմ ալ: Եւ 28 Մայիս Զորեշարքի օր կայացող նիստին դատարանը անպարտ հռչակեց բոլոր 608 մեղադրեալները:

Համազգային խորհրդատուով դարադարձի նախօրեակին

27 Մայիս երեքշաբթի, Երևանի Կարեն Տէմիրճեանի անուն մարզահամերգային համալիրի մէջ ՀՀ Նախագահ Սերժ Սարգսեանի գլխավորութեամբ իր չորրորդ նիստը գումարեց Հայոց ցեղասպանութեան 100-րդ տարելիցին նուիրուած միջոցառումները համակարգող յանձնաժողովը: Ընդգայնուած կազմով կայացող ժողովի

ընթացքին քննարկուեցան 100 ամեակի միջոցառումներու ժամանակացոյցը եւ ռազմավարութիւնը: Ժողովին ներկայ գտնուեցան բացի պետական յանձնաժողովի անդամներէն, Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցոյ նուիրապետական աթոռներու գահակալներ (կը բացակայէր Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքութիւնը), առաջնորդական ներկա-

յացուցիչներ եւ ՀՀ դիւանագիտական ներկայացուցիչներ: Նախագահ Սարգսեան իր արտասանած բացման խօսքին մէջ անգամ մը եւս շեշտեց հարիւր տարի առաջ պարտաւար սարսափելի ոճիին փրկելու փորձը մեծ կորուստով: «Մարդկութեան դէմ ոճիները վաղեմութեան ժամկէտ չեն կարող ունենալ» յայ-

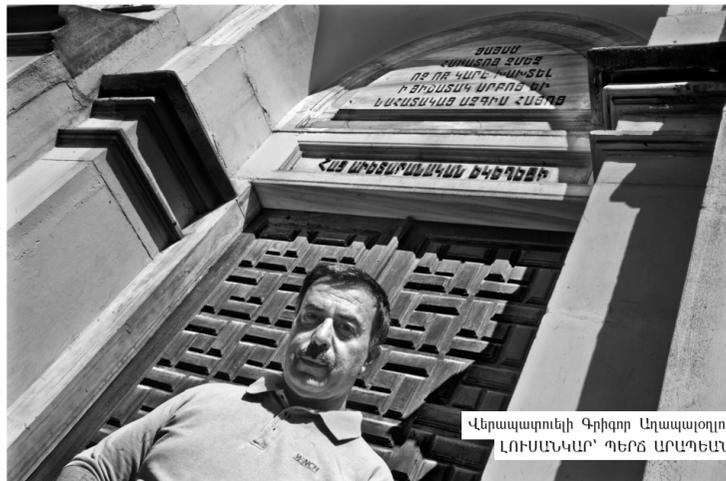
փարարող Նախագահը նշեց նաեւ, թէ Մեծ եղեռնի հարիւրամեակը հայ ժողովուրդի պահանջաբարձրութեան սահմանագիծը չէ: «Այն սոսկ մեր փշարը սպալու, հոգեպէս ամբարակուելու եւ արդարութեան հասնելու իրապետակ հանգրուանն է», ըսաւ նախագահը: Սերժ Սարգսեան իր ելոյթի մէջ ակնարկութիւններ ուղղեց Թուրքիոյ կառավարութեան: Ան նշեց, որ Թուրքիոյ իշխանութիւններու որդեգրած ուրացման ռազմավարութիւնը վերջնականապէս ձախողած է յարկապէս պաշտօնական դիրքորոշումին կասկածով մօտեցող թուրք երիտասարդական շրջանակներու մօտ: «Հազարաւոր Թուրքեր պահանջում են սեփական կառավարութիւնի ճշմարտութեան բացայայտում եւ արդարութիւն»:

Աստուծոյ համար հաճելի, ԸԱՀ-ի համար՝ ոչ

Թուրքիոյ մէջ փոքրամասնութիւններու պարականոց հաստատութիւնները շարք երկար տարիներ փոշած են իշխանութիւններու, յարկապէս ալ Վարըֆներու Ընդհանուր Տնօրէնութեան յարուցած ապօրէն եւ կամայական արգելքներու բերմամբ: Պարտաւար կորուսուած ապակի մը փոխելու համար անգամ անցեալին, ազգային հիմնարկներու վարիչները կը ստիպուէին դաժան թղթաբանութիւններ յաղթահարել: Վերջին տարիներուն այս հասկացողութեան մէջ որոշ մեղմացում մը կը նկատուէր: Գործը կարծես անկի դիրքին դաստարով սկսած էին: Սակայն Կերիկիաշա թաղի Հայ Անբարարանչական Եկեղեցիի դէմ կատարուածը անգամ մը եւս յուշեց նախկին թաղաքականութիւնը: Արդարեւ եկեղեցին ջեռուցման համար, 2005 թուականէն այս կողմ կ'օգտուի բնական կազի ցանցէն: Այս դրութեան մէջ անպէտ դարձած է շէնքի ածխանոցը: Վերապարտելի Գրիգոր Աղա-

պալօլոյի բացաբարութեամբ, այդ անպէտ դարձած տարածքը անկի նպատարով օգտագործելու համար շարունակուող աշխատութիւնը հանդիպեցաւ Ընկերային Ապահովագրութեան Հաստատութեան (ԸԱՀ) պարտամիջոցներուն: ԸԱՀ-ի պարտախանութիւնները փարուած աշխարհը ցոյց տալով հաշի կը հարցնեն Վերապարտելի Գրիգոր Աղապալօլուէ, թէ ան ինչու ապահովագրութեան հարկ չէ մուծած շինութեան աշխատողներուն համար: Պարտուելին ի գուր կը փորձէ բացատրել թէ աշխատութիւնը կատարուած է սիրայօժար: «Ամէն ոք իր կարողութիւնով ձեռք տուաւ աշխատանքին, մարդիկ իրենց ազատ ժամերուն եկան կամուտը աշխատութեան: Եթէ արհեստավարձ վարպետներ աշխատելին, 30-40 օրէն կ'աւարտուէր գործը, մենք լրացուցիք երկու տարուայ մէջ»:

Այս բացաբարութիւնը համոզեց չի թուրք եկող պաշտօնեային ու կը յամարի իր պահանջին վրայ: Իսկ Աղապալօլու բացարձակապէս կը մերժէ պահանջուած փողանքը, որու համար դար պիտի յարուցուի եկեղեցոյ դէմ: Իմաստալից է Աղապալօլուի մեկնութիւնը՝ «թող դար բանաւ: Բոլոր ալ գիրենք, որ սրբաբուն ժառանգութիւնը հաճելի է Աստուծոյ անգամ»:

Վերապարտելի Գրիգոր Աղապալօլու ԼՈՒՍԱՆԿԱՐ ՊԵՐՏ ԱՐԱՊԵԱՆ

Շինարարութիւնը սկսաւ գաղտնապահութեան մէջ

ՈՒՅԿԱՐ ԿԻՒԼՔԵՐՆՍ
uygargultekin@agos.com.tr

Միջաբարտան Ուլտի Վեննայի Միաբանութեան պարտական կրթական հաստատութիւնը դիմած է շինարարական կարողութեան նախաձեռնութեան մը: Այդ ծիրէն ներս արդէն փլած են Փանկալթի պողոտային վրայ գտնուող խանութները: Ինչպէս որ

նախապէս ալ զանազան առիթներով ակադեմիան եղած ենք, Քաղաքապետարանի խորհրդարանին ճՀՓ-ական անդամները շինութիւնը կանխելու համար դիմած են դատարան: Միջաբարտան վարժարանի շէնքը եւ յարակից մատուցած գրանցուած պարտական շինութիւններ ըլլալուն մաս չեն կազմեր կառուցելի համալիրին: Սակայն նոյն տար-

ածքին մէջ գրնուող «Ինճի» շարժակարի տարի եւ Միջաբարտան Սանուց Միութիւնը պիտի փլուցնուի: Ներկայ դրութեան մէջ նախագիծի մանրամասնութիւններուն համար փողոցներուն վրայ բաւական սահմանափակ են, քանի որ միաբանութիւնը անհաղորդ կը մնայ մեր յարաբերութիւնը ուղղած հարցումներուն: Նշենք որ միաբանութիւնը 2012 թուին ստացաւ այդ տարածքի վրայ շինութեան թոյլտուութիւնը: Իսթանպուլի Մայր Քաղաքապետութեան արտօնութիւնը կը համապարտանէ նոյն տարածքի այլ շինութիւններու թոյլտուութեան: Շինութեան իրատեսքի ձեռքբերումէն ետք միաբանութիւնը արձանագրութիւն մը կնքեց, նախապէս ալ հայկական հիմնարկներու

հետ համագործակցած Մեծէր Ուլտի Ուլտի պարականոց շինարարական ընկերութեան հետ: Այդ արձանագրութեան հիման վրայ պարտաւարութեան նախագիծ մը, որ կ'ընդգրկէ պանդոկ, առեւտրի կեդրոն եւ մշակութային տարածքներ: Մեր քաղած փողոցներուն համայն նախագիծի դէմ յարուցուած դարի ենթակայն ոչ թէ միաբանութիւնը, այլ շինարարական ընկերութիւնն է: Իսկ համալիրին բաժնետերերը պիտի ըլլան միաբանութիւնը եւ ընկերութիւնը՝ միասնաբար: Սակայն այդ բաժնետերութեան համեմատութիւններուն մասին կ'ակնկալուի թէ միաբանութիւնը լուսաբանութիւն մը կատարէ հաստատութեան:

Ֆրանչիսկո Պապը Լեւոն Վրդ. Զեքիեանը անուանեց Պոլսոյ Հայ Կաթողիկէ Արքեպիսկոպոսական թեմի Առաքելական Կառավարիչ Լեւոն Արքեպիսկ. Զեքիեան Պոլիս կը հաստատուի

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐ ՄԻՋՐԱՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Չորեքշաբթի 21 Մայիսին, Ֆրանչիսկո Ս. Քահանայապետը, Լեւոն Պօղոս Վրդ. Զեքիեանը անուանեց Իսթանպուլի Հայ Կաթողիկէ Արքեպիսկոպոսական թեմի Առաքելական Կառավարիչ, անոր շնորհելով Արքեպիսկոպոսի փոխդոն ու ասիիանը: Յայտնենք, որ վերոյիշեալ թեմի օգնական եպիսկոպոսը գերապայծառ Գեղոյ Խաչումեան, ներկայացուցած էր իր հրաժարականը եւ Տան Կիլիկիոյ Կաթողիկէ Հայոց Ներսէս Պետրոս ԺԹ. Կաթողիկոս-Պատրիարքը, եպիսկոպոսներու մայրուն սինիոդի հաստատութեամբ, ընդունած էր հրաժարականը, փոխելով պահելով Սուրբ Աթոռը: Պօղոս Լեւոն Զեքիեան ծնած է Իսթանպուլ 21 Հոկտեմբեր 1943-ին: 12 տարեկանին մորաձ է Վենեթիկի

Միջաբարտան միաբանութեան դպրեվանքը: 1964-ին կատարած է իր կրօնատրական ուսմանը եւ 21 Մայիս 1967-ին կրօնական քահանայ ձեռնադրուած: Հայր Լեւոն 1993-ին դարձած է Վենեթիկի Պատրիարքութեան թեմի անդամ եւ իր առաքելական ծառայութիւնը մատուցած է Վենեթիկի սփորթախայութեան, յարուց կերպով նուիրուելով համամիութեանական ասպարեզին, յարկապէս Հայ Առաքելական Եկեղեցոյ հետ կապեր մշակելով: Ան երկար տարիներ եղած է Վենեթիկի Քա Յոսեփի համալսարանի Հայ լեզուի եւ մշակութային դասախօս, եղած է Հայաստանի Հանրապետութեան Գիտութիւններու ակադեմիայի դասախօս, ինչպէս նաեւ Արեւելեան Եկեղեցիներու ժողովի խորհրդարար:

Միջաբարտան միաբանութեան դպրեվանքը: 1964-ին կատարած է իր կրօնատրական ուսմանը եւ 21 Մայիս 1967-ին կրօնական քահանայ ձեռնադրուած: Հայր Լեւոն 1993-ին դարձած է Վենեթիկի Պատրիարքութեան թեմի անդամ եւ իր առաքելական ծառայութիւնը մատուցած է Վենեթիկի սփորթախայութեան, յարուց կերպով նուիրուելով համամիութեանական ասպարեզին, յարկապէս Հայ Առաքելական Եկեղեցոյ հետ կապեր մշակելով: Ան երկար տարիներ եղած է Վենեթիկի Քա Յոսեփի համալսարանի Հայ լեզուի եւ մշակութային դասախօս, եղած է Հայաստանի Հանրապետութեան Գիտութիւններու ակադեմիայի դասախօս, ինչպէս նաեւ Արեւելեան Եկեղեցիներու ժողովի խորհրդարար:

Անփոխարինելի «Էրկիր»ը

Մատուցած էր արտասարճ մըն է մեր այսօրուայ պատահական հիւրը: Երկար ատենէ ի վեր մտադրած այցելութիւնը իրականացնելու համար եկած է խմբագրատուն: Սուրբիոյ քաղաքացիական պատերազմէն ետք ընտանեօք ապաստանած են Թուրքիա: Զուակները արձանագրած է քաղաքիս Հայ վարժարաններէն մէկուն: Ինք աշխատանք գտած է: Ժամանակակուր ալ ըլլայ լուծած է բնակարանի խնդիրը: Ընտելացած է երկրի լեզուին: Բնակած չէնքէն մէջ իր ընտանիքէն գտաւ Հայ չկայ: Երախտիքով կ'արտասայտուի Հարեաններուն մասին: «Առաջին օրէն մեծ հոգատարութիւն ցուցաբերեցին մեզ նկատմամբ» կ'ըսէ, ուղիղ աչքերուն մէջ նայելով, որ արդեօք կը Հաստատուի իր խօսքերուն: Ունի այդ կակածը, քանի որ սկսելով իր աւագ եղբորմէն, միջեւ օրս շատեր չեն հաւատացեր մեան պատմութեան մը: Ես կը հաւատամ, քանի որ գիտեմ մեր երկրի ժողովուրդին նման դժբախտութիւններու պարագային յայտնուող զօրակցութեան եւ իրեթոզութեան յատկութիւնը: Երկրորդ կարեւոր մտահոգութիւնը ետին թողած տունն ու խանութն է: «Ձեռք գիտեմ թէ արդեօք պիտի կրնամ վաճառել»: Նոյն պահուն կը յիշեմ դարբանեղան պատերազմի առաջին օրերուն Պաքուի եւ Սոււկայի իրենց տունները թողելով Երևան, Էրեբունի Հիւրանոց պալատանման Հայերը: Անոնք զերծ էին նման մտահոգութեան: Առաջին պահէն իսկ գիտէին թէ անգամ մը եւս պիտի չտեսնեն այն տունը, որ Հարազատ օրէն իր երեսնց համար, ու ստիպուեցան լքելու: Փիչերազգեստներով եկած էին Հայաստան: «Միտրովա չէր անցներ, թէ Խորհրդային երկրի մէջ նման բան կը պատահէ: Քանի որ Թուրքիայէն եւ, այժմէն միջոցներ որուն, որ օր մը ինձ նման գիշերազգեստով փախելի չհարկադրուի», ըսած էր այդ դժբախտ գաղթականը Էրեբունի Հիւրանոցի վերկապին առջեւ հանդիպած պրոֆեսոր Ընկերօնը: Ինչպէս Թիֆլիսը, Զուլան կամ Թուրքիը, Պոլսին ալ կը տարբերի յետեղեռնեան շրջանի գաղթածներէն: Բայց ո՞վ կրնայ պնդել որ Հայութեան այդքան հարազատ արդ քաղաքներէն ներս վտանգ չի սպառնար Հայ ժողովուրդին: Ահա այդ պահուն դարձեալ վերջին շունչով կը տարուինք: Հայ ժողովուրդի անմոռանալի հոգեւորականներէն Վազգէն Ա. Վեհափառ Կաթողիկոս, իր արտասանած ստանկան պատգամներէն մէկուն մէջ կ'ըսէ՝ «Այստեղ, մայր հողի վրայ վերջապէս հայը կը շինէ, կը ստեղծէ իրեն համար: Կը շինէ իր ներկային ու ոսկի սպառային համար: Այստեղ ոչինչ կը կորսուի, ոչինչ կը պակասէ: Ամէն ինչ կը մէկտեղուի, ամէն ինչ կը կուտակուի, ամէն ինչ կ'աճի: Եւ ինչ որ այստեղ կը շինուի, այդ կը մնայ մեզի միայն»:

Ամենամեծ խաբէանքը պիտի ըլլայ կարծի թէ 1915-ի ցեղասպանութիւնը դար մը առաջ կատարուած ոճի մըն է: Այդ խաբէանքի դժգոհն են «անցեալը թողուցէք ու ապագային նայի՛ք» բողոքները: Բայց ո՞չ, Իրականութիւնը շատ անկի գտան է: Ցեղասպանութիւնը իր հետեւանքներով շարունակուող գործընթաց է, որուն իբր արդիւնք, բաւական քիչ են այն հայերը որոնք կ'արժանանան իրենց նախնեաց թաղուած գերեզմանը թաղուելու: Կարելի է մարդկային կորուստին պատճառով վէճը ժամանակի տեղափոխեմք սպիանել: Բայց Հայրենի երկրի կորուստը անփոխարինելի է, ու մենք Հայրեր տարի անց կը շարունակենք այդ կորուստի պատճառաւ տուժելու: pakrates@yahoo.com

Ճանկիւլիւմ, Համբարձում կամ Վիճակ

Համբարձումը՝ Մալաթիա այսպէս կու գար

ՍԱՐԳԻՍ ՍԵՐՈՎԲԵԱՆ
sseropyan@agos.com.tr

«Էս գիշեր Համբարձում ա»:

Այս խօսքերով կը սկսի հարսանիքներու ամենասիրելի պարեղանակ «Հոյ նիրինան»ը:

Եւ այս գարուններ Համբարձման փոփոք, որ ըստ փոստացոյցի կը կոչուի «Համբարձումն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ», ժողովրդային բարբառով ծանօթ է իբրեւ՝ Վիճակ, իսկ կարգ մը գաւառներու մէջ ալ՝ Ճանկիւլիւմ...:

Մեր անկրկնելի բանաստեղծը Յովհաննէս Թումանեան անջնջելի կերպով մեր միտքերուն մէջ նախշած է Համբարձումը իր անմահ պոէմ «Անուշ»ի մէջ, Համբարձում եայլա՜յով, ուր փունջ փունջ աղջիկներ սարերը կ'ըլլեն, վիճակ հանելու աշխոյժ երգերով...

- Ո՛ւնն է՝ ո՛ւնն է.
- Ի՞նչն է՝ Շողիկ...

Ինչպէս միշտ, Համբարձման առթիւ եւս դարձեալ պարսիներ դիմել «Անգիր Դպրութեան» անմոռանալի ու երախտաշար հեղինակ Վահան Վարդապետ Տէր-Մինասեանին, թէ որ գաւառները ինչ երգեր ու մանկներ կը բարբառէին գարնան անփայտի այս սիրուն հանդէսին, որ հինէն

կը կարարուէր ի պարսի Անահիթ աստուծուհիի:

Աղջիկ-տղայ ձեռ-ձեռի բռնած լեռ ու ձոր կ'երթային, ծաղիկ կը բաղդէին, կը զուգուէին ու զարդարուէին, իրարու կը նուիրէին գարնան ծաղիկներ, մանաւանդ՝ անթառամ եւ մարգրիտ- մարգարտաճաղիկ, ժողովրդական լեզուով ապրիմ-մեռնիմը, զոր փեղքներով ու փերեներն իրարու փայլով բարենաղթութիւններ կ'ընէին...

Վիճակ վիճակ,
Վիճակի չիջակ,
Վարդ մանուշակ,
Ոսկի կոճակ:
***

-Աս օրս Համբարձում է,
Աղջիկներուն հարցում է,
Ամէն աղջիկ պագ մի փայ,
Մէկեր աշխարհք կործնում է:
***

Վերի շուկան փարուկ հացիկ,
Վարի շուկան պոզման բամբակիկ,
Քրիստոս բերնովն է ըսեր,
Էսի թու ճակարկն է գրուէր:
***

Կայներ է սինըն իվեր,
Կ'աղաչէ Աստուածանուէր
Կ'ուզէ իր ծոցուն ընկեր
***

Շօրօր մի բելէ, փուշ է,
Խորովիկ պագն անուշ է,
Ընչան որ ես դուրս ելայ,
Լուսնակն անուշ կը ցոլայ:
***

Կանանց կուռք բռնէի,
Կանանց պաղայ ջրի.
Բիրբի (վազուր) ձի հեծցունէին,
Շուր իմ երիս հասցունէին:
***

Աղջի, կ'ապէ թո ոսկին
Ականջ մի՛ մօրդ խօսքին.
Գլուխդ դիր դէմ գլխիդ
Նանկէք փոր ինչո՞ր ցեղին:
***

Պօստան եմ ցանէ համեմ,
Խորմա փուշ որ ծանեմ.
Խորմա առայ որ պահեմ,
Կարօք եարիս ալ փանեմ:
***

Աղջի անուշ Շուշան
Արի երթանք Սուրբ Նշան.
Թէ որ ինձի խօսք կը փաս
Մարմիկս փամ թեզ նշան:

Այս մանկները ընթացիկը Վահան Վրդ. Տէր-Մինասեանի վերոյիշեալ «Անգիր Դպրութեան Բ.» հատորէն, խորհրդածելով, որ ինչ լաւ գործ է ըրեր Պարսիկացիին եւ անուշը գրի անցնելով, Չէ՛ որ գիրը կը մնայ...:

Եւ երբ խմբագիրներէն Լուսինէ Քոփարեան, Համբարձման առթիւ հարցազրոյց մը կարարեց Մալաթիացի մեծ մայրիկի մը հետ, որ փասնակներով «Համբարձում մանկի» երգեց- մեծ մարդ թրքերէն լեզուով, բայց քանի մը հարաւ ալ հայերէն, ոմանք թէն ծանօթ, զորոք արտագրելով յանձնեցինք գրի եւ կու փանք ստորեւ...

Կենց մանուկս կենցէ,
Բոլոր արարերս կանանցէ.
Օլոր օլմագ շուները
Երեւիս ներս կը կանցէ:
***

Հերու կապեցի մէկ գօրի,
Աս փարի երկու գօրի,
Երկուքն ալ փուրու կուշի,
Տուճմանիս աչքը փուշի:
***

Ճանդուկ եղայ թաղը նստայ,
Մարգրիտէ շապիկ հագայ,
Ալեմին սուլթանը եղայ:
***

Արեւին ծագած փեղը,
Կը հալի սիրտիս եղը,
Երկիւնքէն իրեշտակ էջնայ,
Չի բռնէր մօրս փեղը:

Աւանդութիւնը պահելու համար վիճակներու եօթանասունամեայ զանձարանը մեզ հետ կիսող Վարդանոյշ Եաշրուէլին խորին շնորհակալութիւններ Սորվիլ պէտք է Համբարձումը, ապրիլ, ապրեցնել, սորվեցնել...

ԼԻՒՍԵՆ ԲՈՓԱՐ
lusyenkopar81@hotmail.com

Համբարձման ոգիով փոքրուելու բախտը չունեցայ 39 տարուայ կենսիս մէջ: Եկեղեցի գացի լույս, փուն վերադարձայ առօրեայ կենսիս: Այսքան փարի է ոչ որ դուռ թակեց վիճակի համար ջոր կամ ծաղիկ ուզելու: Երանի՛ թակէին դուռ: Երանի՛ ես ալ վիճակ բաշէի: Երանի՛ ես ալ եօթ դուռ թակելով, եօթ փունէն ջոր, ծաղիկ, խոր բաշէի:

Գարնան հետ դիմադրուած անտրոփիւնը Իսթանբուլի մէջ փոսէլ միթէ այդքան դժուար էր: Չարիկին, Մեծ Պահիս խորհուրդին այդքան թափանցող մենք ինչպէ՛ս եղաւ որ ապերախոր գրնուեցանք Համբարձման անտրոփիւններուն նկատմամբ: Ես իմ հաշտոյս ուխտած եմ այս փարի եօթը փուն պիտի այցելեմ, ամէն մէկ փունէն ջոր կամ ծաղիկ պիտի ուզեմ եւ սա նոր սորված վիճակներս պիտի արտասանեմ: Խօսք չունիմ, անփորձ եմ, անգէտ եմ, ո՛րոյ հոգ: Սորվիլ, ապրիլ, ապրեցնել է պէտք:

Բայց այժմ խօսքը փանք Վարդանոյշ հորաքոյրին ու փեսաներ թէ ինչեր ունի մեզի ըսելիք...

– 1934-ին Մալաթիա ծնած եմ: Մօրս անուշ ճոնար է, հօրս՝ Մանուէլ: Աղջկուտեան մականունն Քոփարեան էր: Մանկութիւնս Մալաթիոյ Սարքեօփրի թաղամասը, Պօստանու փողոցը անցաւ: Ամուսնացայ ու հարս գացի Քիւփչի Օսմանեան փունը: Մեր փունը շուկային մէջն էր: Յորենի բազար կը կոչէին այդ փունը: Մինչեւ 45 տարեկան Մալաթիա ապրեցայ: Յետոյ բոլոր մեր միւս ազգականներուն նման մենք ալ գաղթեցինք Իսթանբուլ: Մանկութեան փարիներէս ի վեր Համբարձման փունին կը պատրաստուէի: Եօթը փունէն

ջոր կամ ծաղիկ կը հաւաքէի, վիճակ կը քաշէի ու վիճակ կ'արտասանէի: Տարեց հայ մանկներէն լսած բոլոր վիճակներս գրանցած եմ տեղաբաշտ մէջ: Ամէն առթիւ շուրջիններուս հետ կը բաժնեմ:

– Համբարձման խորհուրդը Չարիկ Տօնին յաջորդող 40-րդ օրը Յիսուս Քրիստոսի երկինք համբառնալուն հետ կատարած է: Հոսմեացի գիւտորները խաչելութեան պահուն Յիսուսի հագուստները բաժնեցին իրենց միջեւ: Շապիկը միակտոր էր, առանց կարի: Չուզեցին այդ կտորն ուրջեցին վիճակ քաշելով ճշդել թէ որ մէկուն պիտի պարկարէի: Ահա այդ դէպքի որպէս խորհրդանշան Համբարձման փունին վիճակ կը քաշենք:

– Համբարձումը Հինգշաբթի օր կը փոսուի: Մենք Չորեքշաբթին եօթը փուն կ'այցելէինք ու ամէն մէկէն ծաղիկ եւ ջոր կ'առնէինք: Յետոյ այդ հաւաքածոնք կը լեցնէինք փաշտի (պղնձեայ կոնք, լական) մը մէջ: Ջուրը պէտք է ծածկեր ծաղիկները: Ապա վիճակի մասնակցողներ իրենց փուն ամէն անհապտիս համար պէտք է բան մը ներքէն ջորին: Երբեմն մարանի մը, երբեմն օղ մը, կամ բանալի մը կը ներքէն: Պէտք էր գոյշ ըլլայիր ու յիշէիր թէ ամէն մէկ հարազատիդ համար ինչ ներքած ես: Նոյն գիշեր փաս-փասներկու փարեկան երկու պարմանտի կ'ընտրուէր ու ձեռքերին հիսայով կը ներկուէր: Ապա փաշտը կը թողէինք փուն թոնրի վրայ ու կը ցրուէինք մեր փուները:

– Համբարձման օրը բոլոր ծանօթները, թաղի բոլոր հայ կանայք փունեալ փուն բակը կը մէկտեղուէինք: Տաշտը մէջտեղ կը բերուէր եւ վիճակահանութիւնը կը սկսէր «Ողորմեա՛ Աստուած»ով:

– Վիճակները մերթ թրքերէն էին, մերթ հայերէն, երբեմն ալ երկեզու: Բացի Մարիամ

Աստուածածնի կամ Յիսուս Փրկիչի ձօնուած վիճակներէն, վիճակներ կ'արտասանուէր նաեւ բերքի առաքութեան, խրափական, սիրային կամ ծիծաղի բնոյթներով:

– Երբ կրտսեր եղբայրս Սարգիս ծնաւ եւ չորս տարեկան էի: Այդ տարուայ Համբարձումին ամբողջ թաղը Եուսուֆ Աղայենց լայն բակը, մեծ պղինձ լականին շուրջ մէկտեղուեցանք: Ան ի սովորութիւն կարդացուեցաւ «Ողորմեա՛ Աստուած»ը եւ աղջիկները ջորին դուրս հանեցին երթօրս հաշտոյն ջոր ներսուածը: Բոլորը ուրախացան, բախարաւոր պիտի ըլլար եղբայրս:

– Իսթանբուլ գալէ ետք բարեկամները մեր փունը կը հաւարուէի վիճակահանութեան: Բայց հետզհետէ այնքան չարք քննադատուեցաւ, որ վրդովուեցայ, եւ սակայն մինչեւ օրս ալ կ'աշխատեմ այդ սովորութիւնը վառ պահել: Տարիներ առաջ էր Համբարձման փունի մը Ս. Փրկիչ Հիւանդանոց գացած էի: Մարտի Պարարագէն ետք պղինձ կոնք մը ճարեցի եւ մէջը ջոր ու ծաղիկով լեցուցի: Երկու երախայի ալ սորվեցուցի թէ ինչ պէտք է ընեն: Ես վիճակ արտասանեցի, անտր վիճակ քաշեցին: Մեզ փունները հետաքրքրութեամբ մօտեցան, շրջապատեցին վիճակ քաշող երախաները: Օրուան աւարտին երջանիկ ժպիտ մը պատրած էր բոլորին դէմքերը:

– Նման բան մը քանի մը փարի առաջ Փոլնեզգիւղ ապրեցանք: Երկու օթափախ ժողովուրդ Համբարձում փունեալ գացած էինք: Ես պատրաստութիւն փունեալ էի արդէն: Այս անգամ ալ ճաշարանէն պղինձ մը ուզեցի եւ նոյն բանը հոն ալ կ'ապրարեցինք...:

Վարդանոյշ հորաքոյրը մեզի պատմեց նաեւ Ս. Սարգիսի, Բարեկենդանի, Վարդապետի եւ այլ փուներու մասին յուշեր, որոնք ալ կը գրենք այլ առիթներով:

Սարգի Նովայի անցեալի վարիներէն Տօնին եւ Մեկիք եկան Ալօս եւ հաճելի գրոյց մը ունեցանք: Մեզ հետ էր նաեւ Արարիկ մէջ անտրեանելի Սայաթ Նովայի հոգին:

«Սայաթ Նովայի Հոգին»

ՍԱՐԳԻՍ ՍԵՐՈՎԲԵԱՆ
sseropyan@agos.com.tr

«Սայաթ Նովայի Հոգին» աստիճանը «Ս» կը սիրեր գործածել Հրանդ Տիք, շեշտելու համար Սայաթ Նովայի փարբերութիւնը, իր նմաններէն:

Ինչ էր այդ անտրեանելի, բայց զգալի յարկութիւնը, որ կը զանազանէր այս «Երիտասարդ» երգչախումբը փասնեակ մը փորձառու եւ բարձրորակ երգչախումբ դարձնելու:

Անի լաւ ըմբռնելու համար այդ անտրեանելի յարկութիւնը, եկէք դիմենք Մկրտիչ Արմենի «Հեղեար Աղբիւր» վիպակի հերոս, աղբիւրներու մեծ վարպետ Ռաֆա Մկրտիչի խօսքերուն. – «Շինած աղբիւրներս կը նուիրեմ մահացած մարդոց հոգիներուն...»: Ուստի այն կոմունիստական ուսում առած երիտասարդ որդին կը ժխտէր. – «Այրիկ, հոգի չկայ. չեղած բանի մը համար աղբիւր չի շինուիր»: Այս անգամ հայրը կը հարցնէր, որ մարդ երբոր մեռնի, իր մարմինէն ինչ կը պակսի, որ զայն կ'ապրեցնէր, եթէ ոչ հոգին...», բայց որդին կը յամառէր, որ ոչ թէ հոգին, այլ շունը կը պակսէր... «Անուշ ինչ ուզէ ըլլայ, պակսելովը՝ մարդը ապրիլէ դարբեցնող բանին համար կը շինեմ աղբիւր...» վերջապէս կը դնէր Ռաֆան:

Այդպէս ալ դժուար է խօսքերով բացատրել այն բանը, որ այդպէս յուզումի փրկի կու փար մեր սրբերուն մէջ, որ Սայաթ Նովայիները կը կապէր իրարու ինչպէս ընտանիք մը, որ իրենցմէ շարքեր հոն ծանօթանալով ընտանիքներ կ'ազմէր

էին եւ որ անոնց զականներն ալ իրենց հայրիկներուն, մայրիկներուն, փայտայնեներուն, մօրաքոյրներուն հետ կ'երգէին նոյն մակարանի ներքեւ...:

Այս բոլորը մտաբերեցինք անցեալ Ուրբաթ 23 Մայիսի երեկոյեան, Սայաթ Նովայի երգչախումբի 42-ամեակին նուիրած յոբելեան-երգահանդէսին առթիւ, երբ 1972-ին հիմնուած երգչախումբի «առաջին սերունդ» հիմնադիր անդամներուն եւ անոնց «այլեւ հասակ ներած» զականներուն միասնաբար բեմ առած, դաշնամուրով ու փոքր նուագախումբով ալ հարստացած համեստ համերգը կ'ըմբռնէինք: Ներկայ էին նոր ու հին վարիներ, բացակայութեամբ կամքէ անկախ պատճառներով հոն չգրնուողներու, որոնց նաեւ հոգիներուն ներկայութեան կասկած չունիմ անմտապէս:

Ամէն երգումը երգ, ամէն արտասանած խօսք, փարբեր յուզումներ կը յառաջացնէր թէ մեր, եւ թէ իրենց սրբերուն մէջ, զոր չենք կրնար բացատրել ու անուանել եւ կը կոչենք «հոգի», Սայաթ Նովայի հոգին: Մինչեւ իսկ համերգէն ետք կ'ապրարուած «Փիւնոս պաշտ»-ս, այսինքն դաշնակին շուրջ հաւաքուելով «իրենց համար» երգելու անտրոփիւնը կը փաստէր այդ հոգիին արախին մէջ ներկայութիւնը:

Համերգին առթիւ կը շնորհատրեք 42-րդ փարիքը, մաղթելով որ անպակաս ստանալի Սայաթ Նովայի հոգին բոլոր Սայաթ Նովայիներու հոգիներուն, ու փրկուելու հետ եւ անոնք երգեն նաեւ իրենց թոռներուն ու ծոռներուն հետ, անոնց մականին փակ...:

Վարդանոյշ Եաշրուէլ ԼՈՒՍԵՆԿՈՓԱՐ ԴԵՐՆ ԱՐԵՊԵՆԸ

ԼՈՒՅԻՔԱ ՏՈՒՏՈՒ

Արևելին ուշադրությունը

Այսօր լուրջ նիւթերու մտնալու հիշ հաւէն չունիմ, ինտոր է նէ պան մը չփոխուի կոր, չիղերուս տպած պաները գրելով անճախ մէջս թափած կ'ըլլամ կոր: Անանկ քիմ, պարէմ ըսի. ամբան մտտեցած աս օրերուն ամառուան վրայ պաներ խօրաթնեք: Պաներ կան քիմ առաջուրէն ըստեղ նէ պէջքիմ մէկ երկու անկաճ տուող կ'ըլլար տէ օգուտ մը կ'ունենայինք:

Վախտին «Արևել մտած տուել տըթոր չի մտնալ» կ'ըսուէր, հիմա ալ ատանկ պան մը չըսուի կոր, ինչու քիմ արեւն ալ հինին չափ օգուտ չի տար, հաթթա մենն զնաններ կու տայ կոր: Հէյպէթ քիմ ոսկորները զօրանան տէյիմ մարմինը արեւ պէտք է տեսնայ, ամա ատոր համար ճայր ճայր էրելու տէ մարտի տառնալու պէտքովիւն չկայ: Զաթը անանկ խայիչի պէս սեփսե ըլլալու մտտան ալ անցեր է, կիտցած ըլլաք: Է ի՞նչ ընեն մտաճիններն ալ տեսան քիմ շատ արեւը ատանկ զիշաններ կու տայ կոր նէ, ճերմակ մնալու մտա մը անկեք ըսին զատք: Տըթթորներուն ըսածին կէօրէ. անճախ առուուն կանուխ, մէջ մըն ալ իրիկուան մօտ ժամերուն արեւի պանիօ պէտք է առնել, կէսօրուան կիզիչ արեւէն ալ խուսափել պէտք է հէրք:

Աս նիւթն ալ ուրիշ գտար Լուցիքա, տէյիմ հարցունելու ըլլաք էն, պէտք է ըսեմ քիմ տաճա հիմալընէ պոտեղաձիչ վիճակով հանուած թափուած պօյերնին ցուցունող կնիկները տեսայ նէ միտքս էկաւ: Տաճա քանի՜ ամիս կայ, ինտոր ալ անչափ սեւցաք: Տի օր կիշեր արեւուն տակ փուռած կը պատկի՞ք կոր, չէ նէ մի սուլար լուսի կացիք: Պէջքիմ ալ շաթթու վերջերը տաք տեղեր կ'երթաք կոր տէ հոստեղերը կանուխէն ծով արեւ կը տեսնաք կոր, չիտեմ արթելի: Կիտցածս ան է քիմ վերջէն շատ փիւշման կ'ըլլաք:

Փէք կարեւոր պան մը տաճա կայ քիմ. կնիկները անկաճի կտու չընելու էն: Շատ արեւ տեսած մորթերը կը չորնան եւ տաճա կանուխ կը ճռթկին կոր: Շուրջերնիդ նայեցէք. կէրէ մըն տարիք հիշ չցուցունող կնիկ մը տեսնաք նէ, վատաճ կրնաք ըլլալ քիմ, անկա երբեք ատանկ խայիչի պէս չէ սեւցած: Աս ըսածս ալ, ինձմէ ձեզի նասիհադ, մէկ կողմ գրեցէք:

Ազգային փոքրամասնությունները Հայաստանում

ԾՈՎԻՆԱՐ ԼՈՔՄԱԿԵՐԵԱՆ
dzovinar@rambler.ru

Ժամանակ առ ժամանակ Հայաստանի փոքրամասնությունների ստուգաբան է կազմակերպում: Պարոնեանի անուն թարգմանում կամ Ֆիլիարմոնիկի Փոքր դալի-մի ճեմարահներում ցուցահանդես է բացում, որից յետոյ համերգ է լինում: Յաօթ, համերգի կազմակերպիչները մրահողում են միայն զուարճանքի կողմը ապահովել, երգ, պար, պար, երգ, համեմունք համերգ վարողների թեթևամիտ խօսքով, սակայն որրան անելի օգրակար կը լինէր մէկ-երկու ծանրակշիռ խօսք ասել աշխարհով մէկ փոքրամասնություն կազմող ժողովրդի բնօրրանում հայերի կողքին ապրող փոքրամասնությունների, նրանց վերաբերմունքի մասին մեր նկատմամբ, առանց փոքրամասնություններին յարուկ շողորթթանքի:

«Մոլոկո, մոլոկո», -կաթ են ծախում մոլոկանները

Գարոցում մի դարընկերուի ունէի՝ Ալիկինա Մարիա, նա ունէր երկու եղբայրներ՝ Մոսեսը և Միխայիլ, պարզ է, որ ռուսներ էին, շէկ մազերով և ճերմակ մորթով, սակայն ճերմակութիւնը հասնում էր կաթնագոյնի, ես այն ժամանակ ինչ իմանայի, որ նրանք մոլոկաններ են (մոլոկո ռուսերէն կաթ է նշանակում), այդպէս են ասում ռուսների մէջ կրօնական հողի վրայ առանձին էթնիկ խումբ կազմող ռուսներին, որոնց դեռեւս ԺԸ-րդ դարում արտաքսել են Ռուսաստանից: Գարոցում բոլորը էլ նոյն պարանիներն էին մեր երազանքներով և սիրահարումութիւններով, սակայն մոլոկանները ապրում էին իրենց ներքին կեանքով, ուր ոչ մի օտարի համար փեղ չկար: Նրանք կեղրոնացած են Լոռու մարզի Ֆիդլերովո և Լերմոնովո գիւղերում. փնէրը գարդանախշերով են ու բաղնիքներով, շար մարտր են, կանայք գլխաշոր են կրում, իսկ փղամարդիկ՝ մօրտք: Սակայն մոլոկանները չեն մընում ռուս փոքրամասնութեան մէջ, նրանց ոմանք կրօնական աղանդ են համարում, բայց ի վարքերութիւն իսկական աղանդատրների, մոլոկանները երբեք չեն քարոզում իրենց

դաւանանքը եւ մտում են միւսների համար փակ եւ անհաղորդ:

Հայաստանի 11 ազգային փոքրամասնությունները

Հայաստանը այն եզակի երկրներից է, որը գրեթէ ամբողջովին միաբարր է, հայերը 98 %-ն են կազմում, եւ միայն 2 %-ն են այլազգիներ: Առաջին մեծ խումբը կազմում էին ռուսները, ինչպէս միւս բոլոր նախկին սովետական հանրապետություններում, սակայն այս փոքրիներին նրանց թիւը խիստ նուազեց՝ 50 հազարից հասնելով 7 հազարի, թէեւ այդ թիւն էլ յարակ չէ: Սակայն ոչ միայն ռուսները հեռացան Հայաստանից, նահանջեց նաեւ ռուսերէն լեզուն: Իմ ամենասիրուած թարգմանիչ՝ Ստանիսլաւսկու անուն ռուսական դրամափիլան թատրոնը գրկուեց իր բարձր կարգավիճակից. հեռացան ռուս դերասանները, իսկ այսօրուայ երիտասարդների ռուսերէնի առգանութիւնը կարծես այլմոլորակային է, եւ ես հիմա իմ սիրուած օճախի կողքով անցնում եմ, չունենալով արդէն ներս մընելու ոչ ցանկութիւն, ոչ էլ համարմանկութիւն...

Ճիշդ նոյն թիւն էին կազմում եզդիները

Հայաստանում՝ 50 հազար, որոնցից մասն էն 35 հազար՝ 2011-ի փոխախտերով: Եզդիները ունեն ազգային միութեան պաշտօնաթերթ «Էզդիխանայ», դատերը ռուսերէն են: Թերթի վրայ նշում է, որ նրանց կրօնը կոչում է շաֆրադին: Կարծիք կայ, որ եզդիների կրօնը եզդիական է, որ եզդիները եւ քրդերը նոյն ինքնութիւնն ունեն եւ փոքրերում են միայն նրանով, որ քրդերը մուսուլմանացան, իսկ եզդիները մնացին արեւապաշտ, սակայն եզդիները շեշտում են, որ ծագումով նրանք Հնդկաստանից են, մինչդեռ քրդերը Առաջատր Ասիայից են: Ի դէպ քրդերը, որոնց թիւը աշխարհում կազմում է 38 միլիոն, Հայաստանում ընդամենը 2.162 են 2011-ի դրութեամբ (2001-ի փոխախտերով 1519 էին):

Իքնութեան դժգոհութիւն ունեն նաեւ ուրբախացիները ռուսների հանդէպ. քանզի ռուսները միշտ համարել են նրանց եղբայրներ, մինչդեռ ուրբախացիները համարել են ռուսներին դրացիներ, այն էլ վար դրա-

ցիներ, իսկ այսօրուայ դրութեամբ արդէն ինքնին թշնամիներ: Յարկանշական է, որ յոյների, պելեռուսների, լեհերի, վրացիների, սառիների թերթերը բացի իրենց մայրենի լեզուից թարգմանաբար գրում էին նաեւ ռուսերէնով, միայն ուրբախական թերթը գրում է ուրբախերէն եւ հայերէն: Հայաստանում ուրբախացիների թիւը հասնում է 2 հազարի: Ի հարկէ շարքերը կանայք են, որոնք որպէս հարս են եկել Հայաստան, սակայն Հայաստանը ունի շար ճանաչուած փեսայ՝ ուրբախացի դիւանագէտ, թարգմանիչ Օլեքսանդր Բոժկոն, որն առաջին հերթին հայագէտ է, թարգմանիչ է «Մասունցի Դաւիթ» էպոսը, Մուշեղ Գալշոյնեանի, Հրանդ Մաթեոսեանի, Ռաֆֆու եւ այլոց գրքերը: Ամուսնացել է թարգմանչուի Ռաիսա Ղարաբեգեանի հետ եւ ունի երկու դուստր՝ Օլեսեա եւ Արմինէ:

Ամուսնութիւն է առիթ հանդիսացել Հայաստանում բնակուել նաեւ պոլոնացիները, որոնց թիւը սակայն 500-ից նուազ է մինչեւ 150-ի, թէեւ դա էլ սրոյգ չէ: Անելի քիչ է լեհերի թիւը Հայաստանում, թէեւ փրագրում է Հայաստանում լեհերի միութեան «Polonia» հանդէպը, իսկ ստուգաբանների նրանք միշտ հանդէս են գալիս երգախմբով, որը փոքրերում է հրաշալի փրագրով: Մինչեւ Սովետի փլուզումը իմ ամենամօրերիմ բարեկամներից էր Լեհաստանի մայրաքաղաք Վարշաւայից եկած Մարիան, որը ամուսնացել էր հայագգի մի ճարտարագէտի հետ եւ աշխատում էր Երեւանի համալսարանում: Մարիայի հայրն էր էր հայ՝ Լվով քաղաքից (Լեհաստանի կազմում, 1939-ից՝ Ուրբախայի), ժամանակին ազգանունը Մովսէսեան էր, բայց վերափոխուեց Մոյզեսովիչի: 90-ականներին Մարիան վերադարձաւ Վարշաւա, պահպանելով Հայաստանեան փոքրները իր մէջ որպէս ամենավառ յիշողութիւն:

Դրախարից ծաղիկներ մնացին

Հին, նոյնիսկ հնագոյն ազգերից են բացի եզդիներից, նաեւ սառիները, որոնք կորցրել են իրենց պետութիւնը այն ժամանակ, երբ միւս ազգերը դեռ չեն էլ ծագել: Ատրեւտանը ապրեց 24-7 դարերին մեր թուրքութիւնից առաջ, այսօրուայ Իրա-

